

Geir Winje

Hva er spiritisme?

Oppfinneren Thomas Alva Edison forsøkte å konstruere en radio som kunne ta inn meddelelser fra ånde verden.

Spiritisme er så mangt. For noen inngår det i selskapsleker med glass som beveger seg på matpapir mens stearinlysene brenner. Andre kaller det «kanalisering» og hevder å ha kontakt med avdøde, engler, åndelige mestre eller vesener fra andre planeter og galakser. De som tilhører sistnevnte gruppe har ofte økonomiske interesser: De selger gjerne kurs eller bøker. I denne artikkelen ser jeg litt på bakgrunnen for dagens spiritisme.

Begrepet spiritisme kommer av det latinske spiritus, som kan oversettes med ånd. Det viser til en praksis som innebærer kontakt med alle slags ånder, men ble i utgangspunktet brukt mest om kontakt med døde mennesker. Praksisen er i og for seg eldgammel, men fikk et oppsving på 1800-tallet, da de nye massemediene kom til. I dem ble det stadig rapportert om avdøde som tok kontakt med de gjenlevende ved hjelp av bankelyder, oujaboard (åndebrett eller bord med bokstaver, tall og andre tegn) eller brev.

Søstrene Catherine og Margareta Fox i New York ble verdenskjente da de fra 1848 hørte bankelyder i hjemmet sitt. De tolket lydene som kommunikasjon med ånder. Det er interessant at morsealfabetet, som også er en kode basert på bankeaktige lyder, ble introdusert i 1844. Etter hvert ble det stadig flere som fortalte om lignende opplevelser. Viktige ble også spiritistiske medier, som fungerte som formidlere eller mellomledd under seanser.

1800-talls-spiritismen var som nevnt ikke noe nytt fenomen. Det nye lå i hvordan det forsøksvis ble forstått i lys av moderne naturvitenskap. Spiritistene hevdet gjerne at de ikke trodde på ånder. De mente snarere å erfare dem rent empirisk. Dette kan forstås som en reaksjon mot den begynnende splittelsen mellom naturvitenskap og religion som preget dette hundreåret. Religionen handlet om tro og gamle dogmer, mens vitenskapen

handlet om naturens lover og nye oppfinnelser – og disse to kulturstrømningene harmonerte i liten grad med hverandre.

Spiritismen åpnet tilsynelatende for å undersøke overnaturlige fenomener på en vitenskapelig måte. Blant annet ble det opprettet et nytt universitetsfag, parapsykologi, der man ville forske på fenomener som spiritisme og telepati i laboratorier. Denne kombinasjonen av tro og vitenskap preger fremdeles store deler av New Age eller alternativbevegelsen.

Etter hvert fikk hendelsesforløpene under spiritistiske seanser en mer teatralisk og sensasjonspreget karakter. Man hørte ikke bare bankelyder, men stemmer fra alle kanter av rommet og musikk fra immaterielle trompeter. En slimaktig masse (ektoplasma) kunne komme tytende ut av munnen på mediet for så å innta en menneskelignende form. Avdøde musikere komponerte nye musikkstykker, og et medium som Douglas Daniel Home svedde ved flere anledninger i løse lufta, ifølge vitner til og med ut gjennom ett vindu og inn et annet. Selv om mange medier ble avslørt som svindlere, ble Home faktisk aldri tatt i juks. Både han og mange andre medier ble kjendiser.

Oppfinneren Thomas Alva Edison forsøkte å konstruere en radio som kunne ta inn meddelelser fra ånde verden. Fremdeles arbeides det med slike ideer, ikke minst innenfor det såkalte Electronic Voice Phenomena (EVP). Temaet dukker også opp i filmer som White Noise. Selv om kriminalforfatteren Arthur Conan Doyle og andre gikk god for de mer overbevisende seansene, ble spiritismen etter hvert diskreditert. Det ble også etablert miljøer som systematisk bekjempet «åndemanernes» bedrag.

Spiritismen ble likevel ikke borte. Den ble revitalisert i kjølvannet av den amerikanske borgerkrigen, som krevde mange liv i 1860-årene. De gjenlevende savnet sine kjære, og spiritismen tilbød kontakt. En ny bølgetopp kom etter første verdenskrig, noe vi kan lese om i Ivo de Figueiredos biografi Mysteriet Ingeborg Køber.

Innenfor dagens alternativbevegelse lever spiritismen altså videre som kanalisering. Et startpunkt i nyere tid er Helen Schucmans bok A Course in Miracles. Den inneholder budskap hun hevdet å ha mottatt fra Jesus i perioden 1965-77, og har satt en standard for senere kanalisering. To ferskere eksempler er den norske forfatteren Bente Müller og den finske legen Rauni-Leena Luukanen. Bare her i Norge er det to medier – ett i Bergen og ett på Nesodden – som kanaliserte Prinsesse Diana. Og på Internett var det en periode et medium som kanaliserte Barbie og Ken, inntil konsernet som produserer dukkene fikk satt en stopper for det.